

Мирослав Јањић*

*Прегледни научни чланак
УДК: 347.9:340.66(497.6)
DOI: 10.46793/GP.1502.87J*

УСТАВНОПРАВНИ АСПЕКТ УЈЕДНАЧЕНОСТИ СУДСКЕ ПРАКСЕ НА ПРИМЈЕРУ САОБРАЋАЈНО-ТЕХНИЧКОГ ВЈЕШТАЧЕЊА У СУДСКИМ ПОСТУПЦИМА

*Рад примљен: 12. 09. 2024.
Рад исправљен: 30. 10. 2024.
Рад прихваћен за објављивање: 30. 10. 2024.*

Овај рад требало би да пружи позитивне резултате у неколико праваца, а који се огледају у откривању проблема у погледу једнакости у примјени права и проналажењу рјешења наведених проблема. Проблеми се анализирају у свјетлу знања и едукације носилаца правосудних функција, квалитета закона и подзаконских аката и сарадње судске и законодавне власти. Закључци рада требало би да пруже позитивне ефекте у погледу нормативних промјена и практичних поступања који би дали допринос уједначавању судске праксе, степену поштовања уставних принципа и квалитету рада носилаца правосудних функција који би довели до смањења броја уставних жалби и сукоба између уставног и редовног судства.

Кључне ријечи: *независно судовање, судска пракса, право на правичан поступак, правна сигурност.*

I УВОД

Подјела власти представља неисцрпну тему правних, политиколошких, филозофских и других научних дисциплина. Кроз вијекове свака од ових дисциплина дала је већи број теорија које представљају основу за подјелу власти, али и подлогу за сарадњу у три најважније гране власти. Поставља се питање шта је то што представља најмањи заједнички садржалац сваког друштва и који је то циљ коме већина појединаца тежи. Одговор на ово питање може се пронаћи путем више метода и начина. Могуће је тражити га научним путем примјеном методологије, тражити га у народу у свакодневном животу, па чак и анализом поезије. Сваки од ових путева довео би до једног раскршћа на коме би писало да је вјечита тежња

* Судија Суда Босне и Херцеговине, m.janjic@hotmail.com

појединца и заједнице једнакост коју је једино могуће достићи јединственом примјеном права.

Јединствена примјена права звучи као опште позната синтагма, нешто што је наизглед прилично једноставно досегнути, рекло би се простим ријечима, само судије треба да суде по закону. У овој једнакости крије се сва сложеност овог проблема. У реченици судија суди по закону, која изгледа прилично једноставна, крију се многа питања која надилазе правну науку и залазе у домен психологије, филозофије, а могло би се рећи у највећој мјери у домен социологије права. Судија је особа чије поступање зависи од искуства, личних ставова и у великој мјери од процеса едукације у фази редовног образовања, као и накнадног стручног усавршавања.

Закон је лаички гледано једноставан термин, а у суштини је много комплекснији и садржи већи број одредница које га карактеришу и утичу на његову примјену. Само неки од њих, као што су предвидивост и квалитет правне норме, представљају основу за широка друштвена размишљања гдје се то онда срећу судија и закон и која их то тачка највише повезује. Несумњиво је то примјена права и кретање судске праксе. Ова тачка представља мјесто сусрета судије и закона, али и мјесто сусрета судске и законодавне власти.

Основни циљ рада је покушај да се на примјеру у пракси уз анализу конкретне радње доказивања прикажу неки од проблема који се јављају на путу примјене уставног принципа право на правичан поступак на конкретну правну ситуацију. Поменути циљ се жели постићи кроз приказ колико пропуст у односу на само један појам који настане у нормативном, практичном или едукативном сегменту може створити проблема у пракси у погледу правичности судских поступака и уједначености судске праксе као елемента правичности. Наведеном задатку ће помоћи анализа радње доказивања вјештачење саобраћајно-техничке струке у судским поступцима у свјетлу принципа вјештачења.

Ова радња доказивања изабрана је због своје заступљености у свим врстама судских поступака, а нарочито у кривичним и грађанским судским поступцима. Појам принципи вјештачења изабран је како би се показало да постоје појмови који су потпуно занемарени у едукативном, нормативном и практичном аспект, а који су од великог значаја за правичност судских поступака. Нарочито се жели осликати утицај таквих пропуста на уједначеност судске праксе као елемента правичности судских одлука. Након првог задатка и практичног приказа проблема који могу настати у погледу примјене уставног принципа право на правичан поступак и уједначености судске праксе, у закључцима се желе представити неки конкретни приједлози као потенцијална рјешења проблема или смјернице за даља проучавања.

II ПРАВО НА ПРАВИЧАН ПОСТУПАК НА ПРИМЈЕРУ ВЈЕШТАЧЕЊА САОБРАЋАЈНО-ТЕХНИЧКЕ СТРУКЕ

Једно од најучесталијих вештачења које се изводи у судским поступцима јесте свакако саобраћајно-техничко вештачење. Саобраћајно техничка вештачења пружају важну помоћ у истраживању механизма настанка саобраћајне незгоде, будући да закључци вештака доприносе одређивању стварних узрока, других околности и фактора настанка саобраћајне незгоде. С обзиром на то да је најучесталије, логично је да се код ове врсте вештачења јавља и највећи број проблема.

Вештачење саобраћајних незгода се често заснива на неадекватно формулисаном задатку вештачења у наредби суда или тужилаштва што за последицу може имати различите методолошке приступе вјештачењу, а посебно изради писаног извјештаја о експертизи саобраћајне незгоде. У дијелу мишљења и закључка вјештака, изостаје елемент стручног тумачења узрочно последичних веза тока настајања саобраћајне незгоде, а често се улази у сферу кривично-правне узрочне везе настајања незгоде. Није редак случај да се добијају различити резултати вештачења на основу истих улазних података, као и различито интерпретирање добијених података у писаном извештају о експертизи саобраћајне незгоде, а јављају се и други проблеми суштински везани за недовољно разрађену и нејединствену методологију израде саобраћајно-техничког вештачења.

Такође, с обзиром на то да се саобраћајно-техничко вештачење углавном врши на основу документације у спису, недовољно добро одрађен увиђај од стране полицијских службеника и лоше обиљежени и прикупљени трагови на месту саобраћајне незгоде могу саобраћајно-техничко вјештачење да одведу у потпуно погрешном смеру, од чега даље зависи утврђивање одговорности и кривице окривљеног.

Слободно се може рећи да је код кривичних дела из области угрожавања јавног саобраћаја можда и најизраженије да се одлуке заснивају искључиво на налазу и мишљењу вештака. Ако је вештак у свом налазу и мишљењу навео да се одговорност за проузроковање одређене саобраћајне незгоде налази на страни окривљеног, он ће готово увек бити оглашен кривим чиме се у конкретном кривичном поступку даје потпуни примат вештачењу у односу на друга доказна средства.¹

У науци су заступљена три приступа оцјени налаза и мишљења вјештака. Први, који се огледа у потпуној примјени слободне оцјене доказа у коме је доминантно мишљење суда, док је налаз и мишљење вјештака само помоћ. Други приступ је онај у коме је суд у потпуности везан за мишљење вјештака и

¹ Н. Мацановић, *Однос дјетце и родитеља који се налазе на издржавању казне затвора*, Београдска дефектолошка школа, 24 (3), Београд, 2018, 53-69.

треће, компромисно рјешење у коме суду допушта неприхватање вјештаковог мишљења, али му забрањује замјену вјештаковог мишљења својим мишљењем.

Налази имишљења вјештака саобраћајне струке у оквиру временско просторне анализе који не садрже све три групе пропуста везаних за саобраћајну незгоду веома често су сачињени супротно принципу општедоступности резултата вјештачења, принципу потпуности вјештачења и принципу обавезности експертизног испитивања, јер не садрже адекватно образложење поступка утврђивања брзине. Ово доводи до неадекватне судске одлуке, јер брзина представља најчешћи узрок саобраћајних незгода и судска пресуда која прихвата такав налаз и мишљење као вјеродостојан у себи садржи повреду права на правично суђење и права на образложену судску одлуку. Из тога произилази да одбрана у кривичним предметима који се односе на кривична дјела угрожавања јавног саобраћаја није адекватна, с обзиром да се у свим фазама кривичног поступка, почев од фазе истраге до другостепеног поступка и ванредних правних лијекова, не истиче неусклађеност налаза и мишљења вјештака саобраћајне струке са принципима вјештачења, а што се јасно уочава код оцјене налаза и мишљења вјештака у односу на анализу коефицијента трења и степена деформације као елемената брзине.

Интердисциплинарност вјештачења саобраћајних незгода произилази из чињенице да су основни узроци саобраћајних незгода човјек, возило и пут. За човјека се вежу правила психијатријског вјештачења, за возило правила саобраћајног, машинског и електротехничког вјештачења, док се за пут вежу правила вјештачења грађевинске струке. Из тога произилази уводно и централно питање: да ли су, с обзиром на чињеницу да се вјештачења сачињавају на основу науке и струке, субјекти кривичног поступка у могућности да правилно одређују и оцјењују радњу вјештачења без интердисциплинарних знања о овој области. Те је из тог разлога у пракси, у циљу повећања степена поштовања права на правично суђење, потребно у фази доношења пресуде оцјену налаза и мишљења вјештака саобраћајне струке вршити уз посебну оцјену усклађености налаза и мишљења вјештака са принципима вјештачења, с обзиром да је значај принципа вјештачења за поштовање начела права на правично суђење у кривичном поступку много већи од степена у коме су они садржани у нормативним актима и у коме се примјењују у правној науци и судској пракси.

III ЗНАЧАЈ СУДСКЕ ПРАКСЕ КАО ИЗВОР ПРАВА

Судска пракса представља једну од компоненти правног система. Састоји се од сентенци из свих правних области свих судова са даљом разгранатом структуром на подгрупе и подручја. Судску праксу сачињава низ судских пресуда којима се правна норма примјењује на исти начин. Судском праксом као извором права назива се доношење више сугласних пресуда од стране истог суда о истом правном питању на темељу којих се устаљује обвезујућа

правна норма. Судска пракса није израван, него неизраван извор права. Наиме, рјешавајући конкретан случај, судија се не може изравно позвати нити на коју своју ранију пресуду, нити пак на пресуду вишег суда као на неки пропис.

Ни правна схваћања усвојена на сједницама судских одјела или на општим сједницама Врховног суда не везују судове односно одјеле који нису суд јеловали у њихову усвајању. Судска одлука нема карактер преседана. Судској пракси не може се дати оно значење које она има у земљама гдје постоји прецедентно право. Одлуке виших судова формално не обвезују ниже судове, али стварно је неизбежно да нижи судови о њима воде рачуне из различитих разлога (психолошки, одговорност се преноси на више судове, чије се стајалиште поштује и др.). Одлука вишег суда дјелује на нижи суд снагом своје увјерљивости. Разумије се да судија који је увјерен да је виши суд донио исправну пресуду неће у конкретном сличном случају доносити другачију пресуду, па је утолико и судска пракса «непосредан извор права». Чак и у условима исцрпног регулисања писаним правилима, креативној функцији судске праксе остаје значајна улога у интерпретацији правних правила. Нарочито кад се ради о текстовима који због своје непотпуности, недоречености, празнина или недоследног третирања одређених питања нужно изискују стваралачки допринос оних који их примјењују.²

Упркос чињеници што судска пракса, према изложеноме, не представља општеважећи извор права, одлуке судова у конкретним предметима извор су права за субјекте на које се њихова правоснажност односи. Судска одлука дјелује као извор права за саме странке за које је у конкретном случају донесена. Можемо закључити, иако судска пракса није *de iure* извор права, она *de facto* може бити извор права. Познавање судске праксе изнимно је важно јер омогућује да се она користи као (неформалан, али вриједан) извор права који даје смјернице како се неки пропис тумачи, тј. што физичке и правне особе могу очекивати у конкретној правној и чињеничној ситуацији.

Стриктно прецедентно право, уз одређену еволуцију, било је дуго времена током XIX и почетком XX века у примени у класичном мађарском праву, као и ван европског континента, у англосаксонском праву, са важењем и у данашње време. Суштина прецедента је у томе да извориште права није у парламентарној делатности стварања права, већ у одлукама Врховног суда, које се аналогно примењују у потоњим другим сличним случајевима. Предност прецедентног права је флексибилност, али недостатак је у томе, што се тешко проналази право, по некада чак у неким давно донетим одлукама.

Да ли су тзв. *начелна мишљења* у нашем праву прави прецеденти? Мислимо да нису. Она су уведена по негдашњем совјетском моделу у све земље које су биле под утицајем тог модела. Полазило се од тога да начелна

² Ј. Чизмић, *Могући начини изједначавања праксе у парничном поступку*, у: Зборник радова Актуелности грађанског и трговачког законодавства и правне праксе бр. 20, Мостар, 2022/2023, 36-65.

мишљења Врховног суда служе тзв. *уједначавању судске праксе*, ако се покаже да је поводом примене једно те истог правног института дошло до дивергенције нижестепене судске праксе, те је потребно „уједначење“ путем начелних ставова, који су у неким реформским земљама са снагом препоруке или су обавезни. Ти ставови се не сматрају самосталним извором права, већ само као „меродавно, исправно тумачење“ законске норме. Ипак, кроз тумачење се долази до правог значења норме, те је такав начелни став део „додатног“ значења норме. Кроз то, у неку руку представљају „прецедент“.³

До уједначених судских одлука у истим чињенично-правним ситуацијама долази се тако што ће сваки судија као зналац правилном применом права и правилним тумачењем права добити исти резултат као и други судија који поступа у истој правној и чињеничној ситуацији. Пут за овакво уједначавање судских одлука много је тежи али поузданији од преписивања тзв. „пелцера“ или већ раније донетих одлука, чију аргументацију судија може користити као проверу сопствене примене права.

Међутим, уједначавањем судских одлука не може подразумевати просто копирање већ донетих судских одлука у сличним судским предметима без претходне провере да ли су те одлуке донете исхитрено и уз ваљану правну аргументацију односно правилну примену прописа, јер је такав механизам уједначавања судске праксе супротан нашем континенталном правном систему.⁴

Посебно је важно имати у виду да је на крају само судија одговоран за то да ли ће грађанин добити образложену судску одлуку. Таква одлука није дугачка, у њој се не преписују записници нити се препричавају докази. Образложена одлука садржи непротивречне разлоге (који су у складу са изреком пресуде и са изведеним доказима), јасне разлоге, што значи такве да не изазивају сумњу у погледу смисла и значења и потпуне разлоге, а то значи разлоге о битним чињеницама, који наравно зависе од тога да ли је судија правилном применом материјалног права извршио правну квалификацију конкретног случаја. Образложена одлука посебно мора да садржи разлоге о току поступка, односно о оцени доказа (зашто су одређени предложени докази одбијени, односно зашто неким изведеним доказима суд није поверовао), о чињеницама које су утврђене, и о томе под које законске норме су утврђене чињенице подведене, укључујући и тумачење те норме у вези са околностима конкретног случаја. С обзиром на огроман број закона који се доносе и још већи број законских измена, на њихову међусобну и унутрашњу неусаглашеност и нејасност, тумачење од стране судије, с обзиром на утврђене околности конкретног случаја, утолико је неопходније. А тумачење, у складу са

³ М. Салма, *Поступак за решавање спорног правног питања*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 2012, 292.

⁴ Н. Видић, *Тумачење и примена прописа од стране судије – Узроци неуједначене примене права* Друштво судија Србије, Београд, 2016, 36.

Уставом, мора ићи у смеру заштите и очувања основних права која су гарантована Уставом и ратификованим уговорима и међународним стандардима. Само таква одлука потврђује да судија савесно, одговорно и стручно, а то значи и непристрасно, врши јавну функцију која му је поверена. И само таквим одлукама јача се поверење грађана у судије и судство.⁵

IV НЕУЈЕДНАЧЕНА СУДСКА ПРАКСА КАО КРШЕЊЕ НАЧЕЛА ПРАВИЧНОГ ПОСТУПКА: ЗАХТЈЕВ ПРАВНЕ СИГУРНОСТИ

Право на правични поступак укључује право на правну сигурност, а начело правне сигурности уткано је у ЕКЉП и представља један од фундаменталних аспеката владавине права. Начело правне сигурности гарантира одређену стабилност правних ситуација и придоноси јавном повјерењу у судове. Протурјечна тумачења која произилазе из исте јурисдикције, односно устрајно доношење супротних судских одлука, доводе до правне несигурности те поткопавају повјерење јавности у правосуђе, које је једна од битних саставница државе утемељене на владавини права. Стога је један од елемената којим се осигурава право на правично суђење правна сигурност јединственом примјеном закона, што се тестира уједначеном судском праксом. У низу предмета, укључујући и оне против РХ. ЕСЉП је утврдио да неуједначена судска пракса крши начело правне сигурности, што доводи до повреде начела правичног поступка. Ријеч је о раширеном проблему, особито у посткомунистичким и постсоцијалистичким чланицама Вијећа Европе.⁶

Јединствена примена права и правна сигурност су од суштинског значаја за начело једнакости пред законом. Одређена одступања у тумачењу могу се прихватити као инхерентна особина сваког правосудног система који се заснива на мрежи судова. Различити судови стога могу доћи до различитих, али ипак рационалних и образложених закључака у вези са истим правним питањем које намећу сличне чињеничне околности. Разматрања правне сигурности и предвидљивости су саставни део владавине права. У држави која се руководи владавином права, странке у предмету оправдано очекују да буду третиране као друге и могу се ослонити на претходне одлуке у сличним предметима, тако да могу предвидети правне последице својих радњи или пропуста. С друге стране, када суд одлучи да одступи од претходне судске праксе, то треба јасно да наведе у својој одлуци.⁷

⁵ С. Бељански, *Судска власт и организација судова*, у зборнику: Војводина и будући Устав Србије, Фондација Конрад Аденауер, Београд, 2003, 10-11.

⁶ З. Ђурђевић, *Битне повреде одредаба казненог поступка*, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, 2002, 77-116.

⁷ И. Роагна, *Приручник за примјену члана 6 (1) Европске конвенције о људским правима* Савјет Европе 2023, 12.

За разлику од других елемената правичног поступка, који представљају аутономна конвенцијска права, као што су нпр. право на неовисни и непристрасни суд или право на бранитеља, не постоји право појединца на уједначену судску праксу. ЕСЉП је изричито рекао да увјети правне сигурности и заштита легитимног повјерења јавности не додјељују стечено право на досљедност судске праксе јер би оно онемогућило њезин развој. Стога је ЕСЉП заштитио владавину права на правну сигурност од неуједначених судских одлука успостављајући посебна мјерила за утврђење повреде правичног поступка због неуједначене судске праксе, која укључују испуњење позитивних обавеза државе у погледу организације судства и судских поступака. У пресуди *Сахин и Сахин в. Турска* ЕСЉП је поставио тест с три мјерила темељем којих утврђује доводи ли неуједначена судска пракса до повреде права на правично суђење из чл. 6. ст. 1. Европске конвенције: 1) Постоје ли дубоке и дуготрајне разлике у судској пракси националних судова? 2) Осигурава ли домаће право механизам превладавања тих недосљедности? 3) Је ли тај механизам примијењен и је ли дјелотворан?⁸

Судске одлуке се заснивају на Уставу, закону, потврђеном међународном уговору и пропису донетом на основу закона. Обавезне су за све и не могу бити предмет вансудске контроле, а може их преиспитивати само надлежни суд, у законом прописаном поступку. Зато би одлуке Уставног суда, у смислу члана 166 у вези с чланом 145 став 3 и 4 Устава, могле бити само основ за изјављивање ванредних правних лекова (захтева за заштиту законитости у кривичном поступку, односно понављања правоснажно окончаних парничних поступака, ако је одлуком Уставног суда утврђена повреда Уставом зајемчених људских и мањинских права). Осим тога, према члану 486 став 2 Законика о кривичном поступку о захтеву за заштиту законитости који је поднет због повреде закона (члан 485 став 1 тачка 1) Врховни суд одлучује само ако сматра да је реч о питању од значаја за правилну и уједначену примену права.

Одлуке Врховног суда битне за праксу судова и правна схватања утврђена на седницама одељења Врховног касационог суда објављују се у посебној збирци. Иако судске одлуке не представљају извор права, одлуке Врховног суда имају велику улогу у уједначавању судске праксе и делују посебно снагом ауторитета највише судске инстанце. Врховни суд разматра примену закона и других прописа и на Општој седници, у смислу члана 44 став 1 Закона о уређењу судова.⁹

Врховни суд у грађанској материји, полазећи од законских овлашћења, уједначава судску праксу:

1. Решавањем спорног правног питања, на захтев првостепеног суда.

⁸ З. Турђевић, *op. cit.*, 19.

⁹ Д. Милојевић, С. Андрејевић, *Судска власт: уједначавање судске праксе и законодавни оквир, Уједначавање судске праксе – изазови и могућа решења*, Годишње саветовање судија Републике Србије – Судијски дани, Београд, 2021, 14-15.

2. Одлучивањем о ванредним правним лековима у појединачним предметима.

3. Усвајањем правних схватања ради попуњавања правних празнина, јединственог тумачења права или ради предузимања општих мера из пресуда Европског суда за људска права донетих против Републике Србије, у поступку њиховог извршења.

4. Одржава састанке с апелационим судовима и судовима републичког ранга ради разматрања спорних правних питања из опште грађанске материје и материје радног права.

5. Учествује у заједничким седницама апелационих судова за општу грађанску материју и материју радног права, према плану из Споразума председника судова ради реализације обавезе из члана 24 Закона о уређењу судова.

6. Одржава састанке с представницима судова ради уједначене примене права у предметима у којима се захтева заштита права на суђење у разумном року или захтева принудно извршење и обезбеђење.

7. Припрема материјале за тематска саветовања у грађанској материји и материји радног права и „Годишње саветовање судија Републике Србије – Судијски дани”.¹⁰

Више је начина на које Врховни суд обезбеђује јединствену примену права, односно уједначава праксу судова у Републици Србији у кривичној материји.

Ову своју законску обавезу суд врши:

- кроз одлуке које доноси по захтевима за заштиту законитости;
- усвајањем сентенци из одлука, те правних схватања, ставова и закључака;
- учешћем на састанцима представника кривичних одељења Апелационих судова;
- стручним надзором и контролом рада апелационих судова;
- одговорима на спорна правна питања нижестепених судова;
- одговарајућим публикавањем својих образложених одлука и ставова; и
- организацијом годишњег саветовања свих судова тзв. „Судијски дан”.¹¹

У правосуђу Србије већ дуже време се трага за правим механизмом усаглашавања судских одлука како би се постигла њихова уједначеност. Уместо међусобног „хоризонталног“ и „вертикалног“ усаглашавања судских одлука, како се то покушава, уз додатно исцрпљивање судија који постављају питања и оних који на њих одговарају у непрекидном низу састанака и седница, што може имати за последицу и одустанак од сопственог размишљања и мишљења, одлуке треба заснивати на Уставу, Закону и другим општим актима, уз правилно тумачење права када постоје правне празнине, нејасне, непрецизне или несагласне норме. И то, уз уважавање аргументације

¹⁰ Д. Милојевић, С. Андрејевић, *op. cit.*, 29-30.

¹¹ *Ibid.*, 41.

изражене кроз друге судске одлуке, при чему треба имати у виду да одлуке из истог чињеничног и правног основа не могу бити увек исте, због тога што је напуштен принцип утврђивања материјалне истине и прешло се на примену правила о терету доказивања и то не само у парничним, већ и у кривичним стварима.¹²

У пракси се као узрок неуједначене судске праксе наводе и честе измјене закона које резултирају непрецизним и неусклађеним нормама, правне празнине у појединим одредбама закона, велики број предмета у раду, недостатак стручних сурадника који би помагали у изради судских одлука, фактични проблем простора и (не)доступности релевантне литературе. Тако се указује на корелацију неусаглашене судске праксе и неусаглашеност и посебно непрецизност закона, а то је по оцјени Уставног суда, узрок великог простора за *произвољност*, што очигледно потврђује различита пракса судова у истим случајевима.¹³

Неуједначеност судских одлука из истог или сличног чињеничног утврђења последица је, не само несналажења и неједнаког поступања судија и судова у примени и тумачењу права, већ и низа других фактора, као што је обавезност примене правила о терету доказивања, недоследност, непрецизност норми и недоречени прописи који су извор правне несигурности, али и претераног нормирања појединих области уз многобројне и честе измене прописа, потреба брзог решавања старих предмета и већ дуготрајне стално присутне журбе у српским судовима да се реши што већи број предмета уз занемаривање квалитета одлука, али и занемаривањем доследне примене признатих међународних правних аката, Устава, закона и подзаконских прописа уз тумачење права применом научних стандарда.

Уједначеност судских одлука може се постићи подизањем квалитета у примени и тумачењу права уз примену општих начела, посебно правичности и савесности, равномерним оптерећењем судија, вредновањем рада судија према сложености и тежини предмета. То би био подстицај за подизање квалитета одлука и другачију фактичку организацију одељења судске праксе, тако да не врши надзор над судским одлукама као виша судска инстанца у суду истог ранга, већ да формира базу судских одлука Уставног, Врховног касационог и свог суда, прати одлуке других судова и да се заједно са другим судијама стара о примерни прописи и правилном тумачењу права кроз процедуру која је компатибилна одредбама Закона о судијама.¹⁴

У погледу уједначавања судске праксе, важно је да се разуме да се судска пракса не намеће, пошто би то угрозило унутрашњу судијску независност, већ да се судска пракса прихвата, као и да је успостављање уједначене и доследне судске праксе процес за који су одговорне не само судије, већ и други

¹² Н. Видић, *op. cit.*, 12-13.

¹³ Ј. Чизмић, *op. cit.*, 36-65.

¹⁴ Н. Видић, *op. cit.*, 47.

друштвени актери. Законодавна и извршна власт и државни органи који управљају судским системом (министарство правде, финансија, ВСС, ВСТ), сваки у оквиру својих надлежности, дужни су да обезбеде решења која су примерена и сагласна нашем (европско-континенталном) правном систему и традицији, квалитетне и међусобно усаглашене законе, стабилност правног система и друге услове у којима судије могу да посвете дужну пажњу спору који треба да реше. Посебно, значајно је да имају одговарајуће услове за рад, што значи – лак приступ компјутерима, интернету, бази прописа и судске праксе, помоћ судијских помоћника и другог особља, да буду задужене разумним бројем предмета, као и да буду приближно једнако оптерећене. Судије међутим, треба да улажу стални напор у развој свог знања и вештина и у разумевање ширих друштвених догађања, да јасно и потпуно аргументују своје одлуке, да увек брижљиво праве баланс између потребе за уједначеном и доследном судском праксом, са једне стране и за доношењем одговарајуће и правичне одлуке, чак и ако она одступа од праксе, са друге стране, да буду свесни да је њихово знање гарант њихове независности, као и да буду свесни своје дужности да увек буде непристрасни и правични.¹⁵

Неопходан је опрез у олаком закључивању да уочена, неспорно постојећа неуједначеност судских одлука, може бити решена наизглед једноставним заокретом ка потпуно другачијем правном систему (обичајном) или ка неком другом наизглед лаком решењу. Погрешна и брзоплета решења праве штету коју не може да отклони ни најбоље судско поступање и која се касније деценијама исправља. Наведена решења не само да су супротна правном систему и правној традицији Србије, већ би угрожавала унутрашњу независност судија.

У пракси су се већ дешавале ситуације да се покрену дисциплински поступци против судија које нису желеле да измене своју одлуку, пошто се нису слагале са ставом осталих судија да то треба да учине. С тим у вези била је развијена унутарсудска дебата, а на ту појаву, као угрожавајућу по судијску независност, указано је и у званичним документима (Коментари Радног текста амандмана на Устав Републике Србије са образложењима - референцама Венецијанске комисије, у делу који се односи на судство, Друштво судија Србије, Београд, 8. март 2018. године Број 13/18).

Ваљало би наиме, у будућем проучавању наше судске праксе поћи од чињенице да су пресуде слојевите, односно да се њихов текст састоји од суштински различитих делова. Због тога пресуде треба подвргнути пажљивој анализи садржаја. У оквиру рашчлањавања текста пресуда наших судова рекло би се да првенствени значај има издвајање и засебно посматрање оног дела пресуде који се односи на разлоге због којих је суд донео одлуку онакву како

¹⁵ Д. Бољевић, *Проблеми у судству Србије и квалитет судских одлука*, Квалитет судских одлука у функцији квалитета судске заштите у процесу придруживања Европској унији, Друштво судија Србије, 2021, 10.

гласи у изреци пресуде. Излагање о разлозима би, као што смо видели, требало пажљиво рашчланити утврђивањем појединих слојева и у оквиру тога дела пресуде. Истинске разлоге за изреку пресуде неопходно је одвојити од препричавања законског текста, које их уобичајено прати.¹⁶

У Србији постоји проблем одступања од судске праксе, и било је неколико пресуда које су донете у том смислу, те је поменут случај *Şahin i Şahin*. Дакле, ако сте суочени са сличним проблемом, консултујте *Şahin* и српске случајеве, јер их има неколико, а оно што је Суд желео да каже јесте да није свако одступање проблематично, али је неопходно да постоје механизми који дозвољавају прилагођавање.¹⁷

V ЗАКЉУЧАК

Једно од најважнијих питања у раду сваког појединог носиоца правосудне функције је тумачење правне норма у циљу примјене на конкретан догађај. У научним и стручним радовима који представљају основ за израду овог рада истакнуто је да је један од најважнијих предуслова правне сигурности и владавине права једнакост у примјени права која се постиже уједначавањем судске праксе. Оно што овај рад има за резултат је закључак да уједначавање судске праксе није једини механизам за постизање једнакости у примјени права, као и чињенице да у наставним плановима и програмима правних и сродних факултета није у адекватној мјери заступљена наставна материја која се односи на уједначавање судске праксе која би носиоцима правосудних функција дала одговоре на питања са којима се срећу у свакодневном раду, од којих је најзначајније да ли су дужни да поступе у складу са судском праксом и како да поступе када сматрају да треба да одступе од судске праксе. То је питање односа једнакости у примјени права и независности носилаца правосудних функција. Оптимално рјешење за постизање баланса ова два принципа налази се у повећању активистичке позиције Уставног суда, систему пилот пресуда као основа за јавну расправу у законодавном поступку у циљу отклањања системских проблема.

У погледу људског фактора као узрока неуједначене примјене права издвајају се следећи фактори: недовољна оспособљеност судија за поступање у сложеним правним ситуацијама и недостатак квалитетно обучених сарадника.

¹⁶ Д. Поповић, *Образложење пресуде*, Квалитет судских одлука у функцији квалитета судске заштите у процесу придруживања Европској унији, Друштво судија Србије 2021, Београд, 49.

¹⁷ А. В. Восперник, *Значај доброг образложења судских одлука у судској пракси ЕСЉП* -Квалитет судских одлука у функцији квалитета судске заштите у процесу придруживања Европској унији, Друштво судија Србије, Београд, 2021, 39.

Чиниоци који доводе до неуједначене примјене права у односу на законодавни оквир су:

- Честа измјена основних законских начела;
- Честе измјене закона;
- Неусаглашеност закона;
- Искљученост струке приликом израде закона;
- Недостатак системске јавне расправе о законским измјенама.

Једнакост у примјени права и право на правично суђење у великој мјери зависе од уједначености судске праксе Уставног суда. Постоји неуједначеност праксе уставног суда у погледу критерија када одлучује у меритуму, а када не. Једнакост у примјени права и права на правично суђење условљени су уједначеношћу судске праксе Уставног суда и врховних судова. Потребно је изградити механизме за једнакост и равноправност у примјени права у свим појединачним актима државних органа или организација којима је повјерено јавно овлашћење.

Механизми за постизање једнакости и равноправности у примјени права у свим појединачним актима државних органа или организација којима је повјерено јавно овлашћење могу се постићи сарадњом судске и законодавне власти у погледу систематске анализе одлука уставних судова и редовног судства које би за резултата имале промјене у нормативном, практичном и едукативном смислу.

Једнакост у примјени права и степен поштовања права на правично суђење код радње доказивања вјештачење саобраћајно–техничке струке са аспекта уједначавања судске праксе, поштовања принципа једнакости страна у поступку, права на образложену судску одлуку, права на одбрану, зависи од примјене принципа вјештачења у раду субјеката кривичног поступка за чије је унапрјеђење потребно едукацији субјеката кривичног поступка приступити на интердисциплинаран начин. Ово из разлога што је вјештачење саобраћајно техничке струке радња доказивања која у себи садржи елементе више научних дисциплина и примјењује се у више грана права, чијим провођењем субјекти кривичног поступка постају учесници и грађанског поступка, извршити нормативне промјене у кривичном законодавству, те унаприједити квалитет рада субјеката кривичног поступка у пракси.

Образложење пресуде у коме се као вјеродостојно оцјењује налаз и мишљење вјештака саобраћајне струке које не садржи анализу све три групе пропуста везаних за саобраћајну незгоду и разматрање разлога везаних за избор временског или просторног критерија у оквиру временско – просторне анализе саобраћајне незгоде у себи садржи повреду права на правично суђење. И то, повредом права на образложену судску одлуку због недостатка разлога о одлучним чињеницама, као и разлоге за жалбу и то битну повреду одредаба кривичног поступка - разлози о одлучним чињеницама, погрешно и непотпуно чињенично стање и одлука о кривичним санкцијама и другим одлукама. Ово стога што све три групе пропуста везаних за саобраћајну незгоду представљају

одлучне чињенице у кривичном поступку, због чега је анализа пропуста везаних за саобраћајну незгоду и то: пропуста везаних за допринос настанку незгоде и пропуста везаних за могућност избјегавања незгоде, предуслов за утврђивање облика кривичне одговорности. Њихов недостатак у образложењу пресуде доводи до погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања, из чега произилази разлог за жалбу одлука о кривичним санкцијама и другим одлукама.

Елементи права на образложену пресуду су право на познавање чињеница на темељу којих је донесена пресуда, право на познавање разлога за донесену одлуку, право на образложена стајалишта суда о кривичном дјелу, кривици и казни, право на dostatно вријеме за упознавање са тим разлозима и стајалиштима, право на ваљану информацијску основицу за оцјену основаности осуде и право на омогућавање додатне одбране пред вишим судом.

Налаз и мишљење вјештака саобраћајне струке који не садржи анализу избора временске или просторне анализе, као и свих пропуста везаних за настанак саобраћајне незгоде и то: пропуст везан за настанак незгоде, пропуст везан за допринос настанка незгоде или пропусти везани за могућност избјегавања незгоде, сачињен је супротно принципима вјештачења опште доступности резултата истраживања, потпуности вјештачења, обавезности експертизног истраживања.

Пресуда у којој суд пропусти извршити оцјену налаза и мишљења вјештака саобраћајне струке у погледу избора временске или просторне анализе као и све три групе пропуста везаних за саобраћајну незгоду садржи повреду права на образложену судску одлуку. У таквој пресуди постоји произвољност у утврђивању чињеница. Нарочито је значајно нагласити да у судској пракси Уставног суда БиХ никада није достављена апелација због овог облика произвољности. Такође, постоји произвољност у одмјеравању казне из разлога што нису анализирани пропусти везани за допринос настанку незгоде или пропусти везани за могућност избјегавања незгоде.

Судска пракса не садржи одлуку у којој је утврђена повреда права на образложену судску одлуку или произвољност у утврђивању чињеница због прихватања вјеродостојним налаза и мишљења вјештака саобраћајне струке које не садржи анализу све три групе пропуста везаних за саобраћајну незгоду, као и одлуке у којима је утврђена битна повреда одредаба кривичног поступка – разлози о одлучним чињеницама, погрешно и непотпуно утврђено чињенично стање и одлука о кривичној санкцији и друге одлуке због прихватања вјеродостојним налаза и мишљења вјештака саобраћајне струке које не садржи анализу све три групе пропуста везаних за саобраћајну незгоду. Из тога произилази да функција уставних судова као негативног законодавца није у потпуности испуњена у поступањима по апелацијама које се односе на кривична дјела из области безбједности јавног саобраћаја и постоје негативне карактеристике поступања тужилаца у кривичном поступку, као и велики број

неадекватних кривичних одбрана из разлога пропуста да се укаже на ове значајне пропусте у кривичном поступку.

Пилот пресуде утврдит ће системске недостатке у погледу једнакости у примјени права који се односе на: уједначеност судске праксе, квалитет судских одлука, квалитет правних норми, квалитет рада учесника у судским поступцима, квалитет система одговорности и недостатака у едукативном процесу.

Анализа вјештачења саобраћајно техничке струке у свјетлу права на правичан поступак показала је колико један недостатак у нормативном, едукативном или практичном смислу доводи до правне неједнакости и неуједначености судске праксе.

Пилот пресуде представљају одговор на велики број нерјешених предмета који утврђују повреде конвенцијских права у истоврсним случајевима узрокованих системским проблемима. Пилот пресуде су инструмент Европског суда за људска права у којима Европски суд даје упутство влади одговорне државе о начину на који би требало ријешити структурални проблем. Пилот пресуде у пракси домаћих судова требале би давати упутства тијелима законодавне и извршне власти о системским проблемима, као и представљати основ за свеобухватну јавну расправу у законодавном поступку. Повреде Европске конвенције о људским правима веома често не произилазе из неусклађености закона са конвенцијом, него од судске праксе и начина на који судови тумаче домаће право и конвенцију.

Надлежност уставног суда да прати стање уставности и законитости и о томе обавјештава парламент дала би допринос квалитету сарадње судске и законодавне власти, као и смањењу квазизаконодавне функције судске власти. Обавеза уставног суда да прати стање уставности и законитости и о томе извјештава парламент доприноси активистичкој позицији уставног суда и онемогућава пребацивање поља одговорности на само једну грану власти.

Приликом законодавне активности потребно је организовати системска законодавна јавна саслушања у којима ће се укључити ставови струке и јавности у погледу системских проблема изражених у извјештајима уставног суда о стању уставности и законитости достављених парламенту и пилот пресудама.

Професор на Харварду, Кристофер Колумбус Ланадел, био је поборник проучавања права на правним прецедентима и овај метод је назван Ланаделов метод. На другој страни је метода америчког правног реалисте Џерома Френка заснована на правним клиникама. Написано је много радова о америчком правном реализму у којима су обрађене подјеле у оквиру овог правног правца, као и ставови најистакнутијих представника ове правне школе. Основна поставка овог правца је да примјена права не зависи само од примјене норме него од личних особина судије. Ако поставимо тезу да едукација представља дио личности и овај рад представља једну скромну потврду ставова америчких правних реалиста.

Показали смо да једнакост у примјени права и квалитет судских одлука зависи како од квалитета правне норме, тако и од личних особина судије у које спада и ниво и квалитет едукације, а све на основу анализе радње доказивања вјештачења саобраћајно – техничке струке. Наиме, неједнакост у примјени права у погледу квалитета правне норме произилази од одредаба закона које се односе на право осумњиченог да ангажује вјештака у фази извођења радње доказивања – увиђај, док неједнакост у примјени права у погледу личних особина судије проистиче из могућности судије да изврши оцјену налаза и мишљења вјештака саобраћајно - техничке струке сходно степену његових знања из ове области проистеклих из претходне едукације.

Miroslav Janjić*

CONSTITUTIONAL LEGAL ASPECT OF THE UNIFORMITY OF COURT PRACTICE ON THE EXAMPLE OF TRAFFIC TECHNICAL EXPERTISE IN COURT PROCEEDINGS

Summary

This work should provide positive results in several directions, which are reflected in the discovery of problems with regard to equality in the application of law and finding solutions to the aforementioned problems. The problems are analyzed in the light of the knowledge and education of the holders of judicial functions, the quality of laws and by-laws, and the cooperation of the judicial and legislative authorities. The conclusions of the work should provide positive effects in terms of normative changes and practical actions that would contribute to the standardization of judicial practice, the degree of respect for constitutional principles and the quality of work of judicial functionaries, which would lead to a reduction in the number of constitutional appeals and conflicts between the constitutional and regular judiciary.

Key words: *independent trial, judicial practice, right to a fair procedure, legal certainty.*

* Judge of the Court of Bosnia and Herzegovina.